

UNIVERSITATEA „ALEXANDRU IOAN CUZA” DIN IAȘI
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII FILOLOGICE

**Etica traducătorului de texte religioase creștin-ortodoxe și
transpunerea canonică a conținutului confesional**

Rezumatul tezei de doctorat

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Felicia Dumas

Doctorandă:

Alui-Gheorghe I. Larisa-Elena

ANUNȚ

La data de 24.09.2021, ora 12 :00 pe platforma Zoom, domnișoara Alui-Gheorghe Larisa Elena, va susține, în ședință publică, teza de doctorat cu titlul Etica traducătorului de texte religioase creștin-ortodoxe și transpunerea canonică a conținutului confesional, în vederea obținerii titlului științific de doctor în domeniul Filologie.

Linkul ședinței publice este următorul:

<https://us02web.zoom.us/j/84615537344?pwd=R1NiL2xrZlFXREtoVnF5aC95VE41Zz09>

Meeting ID: 846 1553 7344

Passcode: 097112

Comisia de doctorat are următoarea componență:

Președinte:

Prof. univ. dr. Simona Modreanu, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Felicia Dumas, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Referenți:

Conf. univ. dr. Ana-Maria Minuț, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași

Prof. univ. dr. Sonia Berbinski, Universitatea din București

Prof. univ. dr. Mariana Neț, Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București

Vă invităm să participați la ședința de susținere a tezei.

Teza poate fi consultată la Biblioteca Facultății de Litere.

Cuprins

ARGUMENT.....	5
CADRU GENERAL.....	5
OBIECTIVE.....	7
STRUCTURA LUCRĂRII.....	8
I. CADRU TEORETIC	12
1. TRADUCEREA – CADRU EPISTEMIOLOGIC.....	12
INTRODUCERE	12
1.1. DEFINIȚII ȘI CADRU EPISTEMIOLOGIC.....	13
1.2. TIPURI DE TRADUCERE: CLASIFICARE.....	15
1.3. TIPOLOGIILE TRADUCERII ȘI RELEVANȚA ACESTORA PENTRU TRADUCEREA TEXTULUI RELIGIOS	17
1.4. TEORII ALE TRADUCERII.....	19
1.4.1. <i>Teoria interpretativă</i>	19
1.4.2. <i>Teoria actului traductiv</i>	21
1.4.3. <i>Teoria Skoposului</i>	21
1.4.4. <i>Teoria polisistemului</i>	23
1.5. APLICABILITATEA TEORIILOR ÎN TRADUCEREA TEXTULUI RELIGIOS	24
CONCLUZII PARȚIALE	26
2. STRATEGIILE TRADUCERII	28
INTRODUCERE	28
1.1. DEFINIȚIE	29
1.2. MODELUL OFERIT DE JEAN-PAUL VINAY ȘI JEAN DARBELNET	30
1.2.1. <i>Împrumutul</i>	30
1.2.2. <i>Calcul lingvistic</i>	31
1.2.3. <i>Traducerea literală</i>	32

1.2.4.	<i>Transpoziția</i>	33
1.2.5.	<i>Modularea</i>	34
1.2.6.	<i>Echivalența</i>	34
1.2.7.	<i>Adaptarea</i>	35
1.3.	ALTE PROCEDEE DE TRADUCERE.....	36
1.4.	STRATEGIILE DE TRADUCERE ȘI APLICABILITATEA LOR ÎN DOMENIUL TRADUCERII TEXTULUI RELIGIOS CREȘTIN- ORTODOX	37
	CONCLUZII PARȚIALE	41
3.	COMPETENȚE GENERALE ALE TRADUCĂTORULUI.....	42
	INTRODUCERE	42
3.1.	COMPETENȚE GENERALE.....	43
3.2.	TRADUCĂTORUL DE TEXTE RELIGIOASE ȘI COMPETENȚELE SPECIFICE LUI.....	47
3.2.1.	<i>Competența extralingvistică</i>	48
3.2.2.	<i>Competența bilingvă</i>	50
3.2.3.	<i>Competența instrumentală</i>	51
3.2.4.	<i>Competența discursivă</i>	53
3.2.5.	<i>Competența strategică</i>	54
	CONCLUZII PARȚIALE	55
4.	ETICA TRADUCERII. CANONICITATEA CA PRINCIPIU ÎN TRADUCERILE RELIGIOASE	57
	INTRODUCERE	57
4.1.	CONSIDERAȚII GENERALE.....	58
4.2.	CONCEPTUL DE ETICĂ ȘI TRADUCEREA TEXTULUI RELIGIOS.....	63
4.3.	PRINCIPIUL CANONICITĂȚII ȘI IMPORTANȚA LUI ÎN TRADUCERILE RELIGIOASE CREȘTIN-ORTODOXE	68
	CONCLUZII PARȚIALE	70

5. DISCURSUL RELIGIOS CREȘTIN-ORTODOX ȘI TERMINOLOGIA ACESTUIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ. DEZVOLTARE ȘI CARACTERISTICI PRINCIPALE	71
INTRODUCERE	71
5.1. CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND STILUL RELIGIOS	72
5.2. VOCABULARUL RELIGIOS CREȘTIN-ORTODOX.....	73
5.3. DISCURSUL RELIGIOS. DEFINIȚIE	75
5.4. CARACTERUL ARHAIC AL DISCURSULUI RELIGIOS ȘI LIPSA ELEMENTULUI NEOLOGIC	76
5.5. TERMINOLOGIA RELIGIOASĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ. DEFINIȚIE	78
5.6. PRINCIPALELE SURSE PENTRU FORMAREA TERMINOLOGIEI RELIGIOASE CREȘTIN-ORTODOXE ÎN LIMBA ROMÂNĂ.....	80
5.6.1. Influența limbii grecești în formarea terminologiei religioase creștin-ortodoxe.....	80
5.6.2. Influența limbii slavone în formarea terminologiei religioase creștin-ortodoxe.....	82
CONCLUZII PARȚIALE	84
6. APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA CULTULUI CREȘTIN-ORTODOX PE TERITORIUL FRANCEZ. FORMAREA TERMINOLOGIEI RELIGIOASE CREȘTIN-ORTODOXE ÎN LIMBA FRANCEZĂ	86
INTRODUCERE	86
6.1. PĂTRUNDEREA CULTULUI CREȘTIN-ORTODOX PE TERITORIUL FRANCEZ	87
6.2. TERMINOLOGIA RELIGIOASĂ CREȘTIN-ORTODOXĂ ÎN LIMBA FRANCEZĂ ȘI PRINCIPALELE SALE SURSE.....	90
6.2.1. Influența greacă asupra terminologiei religioase creștin-ortodoxe din limba franceză.....	92
6.2.2. Influența slavonă asupra terminologiei religioase creștin-ortodoxe din limba franceză.....	93
CONCLUZII PARȚIALE	94

II. DIFICULTĂȚI DE TRADUCERE: ANALIZĂ	95
1. JEAN-CLAUDE LARCHET – OPERA TEOLOGICĂ ȘI TEXTELE ALESE SPRE ANALIZĂ	95
1.1. VIAȚA ȘI OPERA	95
1.1.1. Viața Liturgică.....	97
1.1.2. Tradiția ortodoxă despre viața de după moarte ..	98
1.1.3. Terapeutică bolilor mintale	99
2. ANALIZĂ PRACTICĂ.....	102
INTRODUCERE	102
2.1. VIAȚA LITURGICĂ	104
2.1.1. Termeni liturgici	104
2.2.2. Termeni teologici	146
2.2.3. Termeni și cuvinte cu caracter religios din viața de zi cu zi a credincioșilor.....	161
2.3. TRADIȚIA ORTODOXĂ DESPRE VIAȚA DE DUPĂ MOARTE	184
2.3.1. Termeni liturgici	184
2.3.2. Termeni teologici	189
2.3.3. Termeni și cuvinte cu caracter religios din viața de zi cu zi a credincioșilor.....	197
2.4. TERAPEUTICA BOLILOR MINTALE	208
2.4.1. Termeni teologici	208
2.4.2. Termeni și cuvinte cu caracter religios din viața de zi cu zi a credincioșilor.....	212
CONCLUZIILE ANALIZEI.....	228
CONCLUZII FINALE	230
BIBLIOGRAFIE	238

Rezumat

Cadru general

Indiferent de domeniul la care se raportează, traducerea reprezintă o activitate care necesită o pregătire deosebită pentru a asigura transmiterea corectă a mesajului dintr-o limbă sursă într-o limbă țintă. Fiind definită de specialiști ca o formă de „mediere lingvistică”, aceasta are în centrul său mesajul și pe traducător, ca mediator între cele două limbi.

Atunci când ne raportăm la textele cu conținut specializat, traducerea este o operație ce solicită cunoștințe științifice importante atât din cadrul traductologiei, cât și din domeniul din care se traduce pentru a asigura o alegere precisă a termenilor, fapt ce o situează în rândul activităților specializate. Alături de acestea, atunci când are în vedere textele literare, traducerea solicită din partea traducătorului și abilități precum creativitatea, expresivitatea și simțul artistic pentru a reda un text cât mai natural în limba țintă.

La fel ca alte tipuri de traducere specializată, traducerea de text religios a reprezentat dintotdeauna un domeniu care necesită o pregătire deosebită, dată fiind diferența dintre confesiunile dominante de la o țară la alta. În cadrul fiecărei confesiuni religioase se poate observa influența unui anumit substrat lingvistic, utilizarea unei anumite terminologii pentru a denumi noțiuni fundamentale

specifice cultului respectiv și modul în care acesta se desfășoară din punct de vedere liturgic.

Lucrarea de față vizează scrierile cu caracter confesional creștin-ortodox publicate în limba franceză și traduse în limba română. Necesitatea traducerii unor astfel de cărți este dată de faptul că acestea reprezintă lucrări teologice deosebit de importante pentru creștinismul contemporan atât pentru specialiștii în domeniu, cât și pentru credincioșii de rând. Temele tratate de cele mai multe dintre aceste lucrări au în prim-plan pe de o parte aspecte legate de probleme actuale ale omenirii, iar pe de altă parte acestea se raportează la scrierile patristice vechi (texte cu o autoritate deosebită în creștinismul răsăritean), fapt ce susține necesitatea ca acestea să fie redade dintr-o limbă în alta pentru a facilita înțelegerea lor.

În ultimii ani, creștinismul ortodox a găsit un teren propice pe teritoriul occidental. Răspândirea sa în această parte a Europei este considerată a fi în principal consecința stabilirii imigranților din Europa de Est pe aceste teritorii occidentale. La momentul actual, în țări precum Franța și Marea Britanie se poate vorbi despre parohii a căror limbă de cult este limba maternă, limba franceză și respectiv limba engleză. Prin efortul susținut al celor convertiți, au fost traduse importante cărți de cult și rânduiele de slujbe dintre care cea mai importantă rămâne slujba Sfintei Liturghii.

Pătrunderea credinței ortodoxe pe teritoriul occidental nu a însemnat doar înființarea de noi parohii, ci și înființarea de instituții de învățământ și desfășurarea unei activități de publicare, traducere și

editare de carte cu specific confesional creștin-ortodox. Astfel, în Franța și-au desfășurat și își desfășoară activitatea didactică și editorială nume de referință ale teologiei ortodoxe nu doar pentru teritoriul francez, ci pentru întreaga lume ortodoxă. Dintre acestea, putem aminti nume precum părintele Placide Deseille, considerat cel mai important teolog de origine franceză din rândul clericilor, Olivier Clément și Jean-Claude Larchet. Operele acestor mari teologi au fost traduse în diverse limbi printre care și limba română.

În cadrul procesului de traducere a textelor religioase din limba franceză în limba română, cea mai importantă problemă cu care se poate confrunta traducătorul este cea a transpunerii canonice și adecvate a conținutului confesional. Astfel, datorită faptului că terminologia religioasă ortodoxă a împrumutat mulți termeni care deja existau în limbă, dar erau consacrați terminologiei religioase catolice, traducătorul poate transpune în mod eronat conținutul mesajului denaturând astfel sensul acestuia și intențiile autorului. Acest fapt este extrem de dăunător în cadrul mesajului cu tematică religioasă, față de care au existat și vor exista mereu anumite exigențe legate de conținut.

Dat fiind faptul că spre deosebire de România, confesiunea majoritară în Franța este cea catolică, terminologia religioasă ortodoxă franceză a fost confruntată cu necesitatea de a împrumuta termeni din limbi precum greaca și slavona, dar și cu obligația de a adapta terminologiei religioase ortodoxe termenii religioși deja existenți în limba franceză. Acest proces a început odată cu debutul

activității de traducere și continuă întrucât terminologia religioasă este amplă și cuprinde noțiuni diverse, din subdomenii variate cum ar fi dogmatica, teologia morală, liturgica, iconografia și altele.

Obiective

Demersul nostru de cercetare are ca scop general ilustrarea necesității ca traducătorul să dețină abilități specializate care să îi permită să asigure o redare a conținutului discursului religios cu caracter confesional creștin-ortodox dintr-o limbă în alta în deplin acord cu respectarea normelor canonice. Sursele specializate definesc cuvântul „canonic” astfel: „conform canoanelor bisericești, normelor legislației bisericești, care trebuie respectată, fiind conformă cu doctrina de credință ortodoxă” (Braniște 2001: 86). Preluând acest sens, în contextul de față, prin termenul „canonic” înțelegem ancorarea acestor traduceri în paradigma oferită de celelalte scrieri cu specific confesional creștin-ortodox existente la momentul actual în limba română, adică referitoare la doctrina Bisericii. Pentru a îndeplini acest obiectiv general, avem în vedere trei direcții care vor reprezenta sprijin pentru acesta.

Prima direcție este constituită de accentuarea necesității competențelor și pregătirii traducătorului de text religios pentru a asigura redarea dimensiunii canonice a conținutului confesional. Prin

aceasta ne propunem să arătăm că traducerea corectă a textului religios nu poate fi limitată doar la cunoașterea unei terminologii specifice acestuia, ci presupune cunoștințe complexe, atât în modul de a asigura utilizarea vocabularului adecvat, cât și în modul de înlănțuire a ideilor în textul țintă.

Cea de-a doua direcție este reprezentată de redactarea unor observații de ordin teoretic și practic care să constituie fundament pentru definirea eticii traducătorului de text religios și a canonicității acestui tip de text. Astfel, prin aceasta ne propunem să prezentăm o serie de cunoștințe de bază pentru domeniul traducerii și a eticii acesteia pe care ne dorim ulterior să le transpunem pe redarea textului religios dintr-o limbă sursă într-o limbă țintă. Alături de aceasta, vom face și o incursiune în specificitatea terminologiilor religioase din limbile română și franceză pentru a ilustra caracteristicile fiecăreia dintre acestea. Urmărirea acestei direcții va demonstra faptul că textul religios poate fi privit ca un discurs specializat care se bazează pe anumite norme de traducere pentru a fi considerat canonic.

Ultima direcție este reprezentată de analizarea comparativă a unor texte cu specific confesional creștin-ortodox în limba sursă și a traducerii acestora. Redactarea acesteia va fi un sprijin pentru cele două puncte enunțate anterior și ne va permite să înțelegem și mai bine tipurile de dificultăți cu care se confruntă traducătorul în vederea redării dimensiunii canonice a discursului religios creștin-ortodox.

Structura lucrării

La modul general, lucrarea va fi alcătuită dintr-o parte teoretică și o parte practică. Prima parte a acestei lucrări este alcătuită din șase capitole de dimensiuni variabile, care își propun să fixeze într-o manieră sintetică cadrul teoretic propice pentru efectuarea analizei ulterioare. Cea de-a doua parte va fi alcătuită din analizarea dificultăților de traducere. Având în vedere că am ales să includem în corpusul lucrării noastre exemple din trei cărți cu tematică diferită, acestea vor fi expuse pe rând în analiza ce va urma.

Cadru teoretic

Primul capitol al acestei lucrări este intitulat *Traducerea – cadru epistemologic*. În cadrul acestuia ne-am propus să structurăm demersul nostru de cercetare de la general la particular și astfel lucrarea să debuteze cu prezentarea unor noțiuni introductive cu privire la domeniul traducerii. Astfel, obiectivele vizate sunt: definirea traducerii, prezentarea unor tipologii ale traducerii și expunerea unor teorii ale traducerii care ne vor permite să înțelegem și mai bine cum a fost percepută activitatea traductivă de către cercetători și care sunt exigențele acesteia în viziunea lor. Ultima parte a acestui capitol va fi urmată și de o transpunere a teoriilor pe

traducerea textului religios pentru a analiza relevanța acestora pentru domeniul redării discursului religios cu specific confesional.

Titlul celui de-al doilea capitol al lucrării noastre este *Strategiile traducerii*. La fel ca în cazul capitolului precedent, acesta va debuta cu câteva aspecte generale legate de definirea unor termeni cheie cum ar fi „strategie” și „procedeu”. Acesta va continua cu prezentarea unui model teoretic oferit de Jean-Paul Vinay și Jean Darbelnet, alături de care vor mai fi adăugate și alte precizări cu privire la strategiile traducerii, regăsite în lucrările altor cercetători, pentru a ne face o imagine cât mai completă cu privire la modul în care acestea sunt abordate. Cea de-a doua parte a capitolului este dedicată transpunerii strategiilor de traducere pe redarea discursului religios și prezentarea modului în care acestea au aplicabilitate la nivelul acestui tip de text.

Cel de-al treilea capitol al părții teoretice este dedicat prezentării competențelor traducătorului. Acesta debutează cu prezentarea unor considerații generale privind termenul de „competențe” și a unor factori care determină formarea acestora, fiind urmate de prezentarea unor tipologii ale abilităților de traducere, conform modelelor oferite în mai multe studii. Partea a doua a capitolului are drept scop expunerea competențelor traducătorului de text religios. Pe baza reperelor teoretice evidențiate în prima parte vor fi făcute observații cu privire la competențele traducătorului de text religios și la modul în care acestea se reflectă în activitatea sa.

Al patrulea capitol este intitulat *Etica traducerii. Canonicitatea ca principiu în traduceriile religioase*, iar scopul acestuia este cel de a oferi o vedere generală asupra modului în care etica se reflectă în traducerea discursului religios și a felului în care canonicitatea o influențează pe aceasta. Așa cum este normal, capitolul va debuta cu prezentarea unor noțiuni generale cu privire la definirea eticii traducerii și oferirea unor modele teoretice. Acesta va continua cu expunerea unor idei referitoare la etica traducerii textului religios, axată pe trei subpuncte: importanța acordată domeniului de cercetare din care face parte textul supus traducerii, modul în care se raportează traducătorul la text și respectul față de autor și receptorii din limba țintă. Principiul canonicității va fi definit în finalul acestui capitol. Astfel, vom avea în vedere să prezentăm relevanța acestui principiu pentru scrierile confesionale creștin-ortodoxe. Alături de aceasta, ne vom axa și pe modul în care acesta se reflectă la nivelul textului, prin alegerile pe care le face traducătorul în demersul său.

Cel de-al cincilea capitol este dedicat prezentării unor idei privind discursul religios cu specific confesional creștin-ortodox în limba română și modul în care acesta s-a dezvoltat în limba română. În acest sens, sunt vizate aspecte care caracterizează alcătuirea acestuia, cum ar fi: caracterul arhaic, lipsa elementului neologic și terminologia religioasă creștin-ortodoxă în limba română. În cazul primelor elemente vom prezenta câteva considerații care stau la baza menținerii acestora la nivelul acestui tip de text, dar și necesitatea pentru care acestea au fost păstrate de-a lungul timpului. Legat de terminologia religioasă creștin-ortodoxă, vom avea în vedere

definirea acestui concept, precum și prezentarea principalelor surse care au stat la baza acestuia: limba greacă și limba slavonă.

Ultimul capitol al părții teoretice se axează pe prezentarea contextului în care cultul creștin-ortodox s-a răspândit în ultimii ani pe teritoriul francez. Vom enumera câteva aspecte istorice destul de generale care ne vor oferi o imagine despre elementele care au favorizat acest lucru, dar și despre stadiul actual al dezvoltării instituțiilor teologice și al editării de carte cu specific confesional creștin-ortodox. Cea de-a doua parte a capitolului este dedicată unor aspecte mai specializate cu privire la terminologia religioasă creștin-ortodoxă din limba franceză și a modului în care a fost influențată de principalele surse externe: limba greacă și limba slavonă.

Dificultăți de traducere: analiză

Cea de-a doua parte a lucrării noastre este dedicată unei analize a dificultăților întâlnite la nivelul traducerii textului religios. Aceasta ne va permite să înțelegem mai bine noțiunile teoretice enunțate anterior și va reprezenta temeiul pe baza căruia vor fi alcătuite observațiile și concluziile finale.

Analiza practică va debuta cu prezentarea unor repere privind viața și activitatea teologului Jean-Claude Larchet, ale cărui scrieri au constituit corpusul lucrării noastre. Considerăm că această

expunere este necesară pentru a accentua importanța cărților sale pentru creștinismul ortodox contemporan, dar și pentru a evidenția contribuția sa pentru ortodoxia de pe teritoriul francez. Dintre toate cărțile publicate și traduse am ales următoarele titluri: *Viața Liturgică*, *Tradiția ortodoxă despre viața de după moarte* și *Terapeutică bolilor mintale*. Alături de o prezentare generală a activității sale, vom expune pe scurt și informații legate de structura celor trei cărți alese pentru analiză.

În vederea unei mai bune organizări a analizei dificultăților de traducere, am ales să clasificăm termenii în trei mari categorii: termeni liturgici, termeni teologici, termeni și cuvinte cu caracter religios din viața de zi cu zi a credincioșilor. Prima categorie cuprinde termeni care se referă la desfășurarea ciclului liturgic specific cultului creștin-ortodox, dar și la elemente necesare desfășurării acestuia (spațiul liturgic, obiecte de cult etc.) Cea de-a doua categorie cuprinde termeni specifici cu privire la învățătura de credință, termeni din iconografia ortodoxă, cuvinte și expresii referitoare la învățătura morală etc. Ultima categorie cuprinde elemente care nu pot fi obligatoriu asociate unei terminologii specializate, dar care, cu timpul, încep să fie utilizate în mod destul de restrâns în lexicul de zi cu zi, menținându-și actualitatea doar în domeniul textului religios.

În cazul fiecărui exemplu ce va fi analizat vor fi citate pe rând contextul din limba sursă și cel din limba țintă întrucât acest lucru va permite o mai bună înțelegere a sensului pe care un anumit cuvânt sau o expresie le dobândește într-un context dat. Ulterior

analiza va continua cu prezentarea unor aspecte care sunt necesare pentru a înțelege mai bine de ce un anumit element este considerat termen specializat și canonic (definiție, contexte în care este utilizat). De asemenea, vor fi expuse și elemente care ilustrează diferența de adaptabilitate între cele două limbi, de unde rezultă și dificultatea în a găsi echivalentul potrivit. În vederea întocmirii unei prezentări a specificului fiecărui termen analizat vor fi utilizate instrumente de lucru specializate (dicționare teologice, cărți de catehism), care ne vor ajuta să explicăm de ce utilizarea unui anumit cuvânt sau a unei anumite expresii este necesară.

Bibliografie

Corpus

1. LARCHET Jean-Claude (1992), *Thérapeutique des maladies mentales*, Paris, Cerf.
2. LARCHET Jean-Claude (2001), *La vie après la mort selon la Tradition orthodoxe*, Paris, Cerf.
3. LARCHET Jean-Claude (2006), *Tradiția ortodoxă despre viața de după moarte*, București, Sophia, traducere de Marinela Bojin.
4. LARCHET Jean-Claude (2008), *Terapeutica bolilor mintale*, București, Sophia, traducere de Marinela Bojin.
5. LARCHET Jean-Claude (2016), *La vie liturgique*, Paris, Cerf.
6. LARCHET Jean-Claude (2017), *Viața liturgică*, Doxologia, Iași, traducere de Felicia Dumas.

Lucrări științifice de referință:

1. ALBIR Amparo Hurtado (2017), *Researching Translation Competence by PACTE Group*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
2. BALLARD Michel (2013), *Histoire de la traduction*, Bruxelles, De Boeck.

3. BELL T. Roger (1993) *Translation and Translating: Theory and Practice*, Essex, Longman.
4. BENVENISTE Émile (1966), *Problèmes de linguistique générale*, I, Paris, Gallimard.
5. BENVENISTE Émile (1966), *Problèmes de linguistique générale*, II, Paris, Gallimard.
6. BRANIȘTE Ene (2002), *Liturgică generală*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos.
7. CABRE Teresa (1998), *Terminology. Theory, Methods and Application*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
8. CATFORD J. C. (1965), *A Linguistic Theory of Translation*, London, Oxford University Press.
9. CHESTERMAN Andrew (1997), *Memes of Translation*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.
10. CHIVU Gheorghe (1997), *Civilizație și cultură – considerații asupra limbajului religios actual*, Iași, Editura Academiei Române.
11. CHIVU Gheorghe (2019), *Limbă și cultură. Studii de istorie a limbii române literare*, București, Editura Academiei Române.
12. COMAN G. Ioan (2000), *Patrologie*, Sfânta Mănăstire Dervent.
13. DELISLE Jean, HANNELORE Lee-Jahnke, CORMIER C. Monique, (1984), *Terminologie de la traduction*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.

14. DESEILLE Placide (2018), *Din Răsărit în Apus. Ortodoxie și Catholicism*, Iași, Doxologia, traducere de Felicia Dumas.
15. DIMITRIU Rodica (2002), *Theories and Practice of Translation*, Iași, Institutul European.
16. DUMAS Felicia (2009), *L'Orthodoxie en langue française – perspectives linguistiques et spirituelles*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
17. DUMAS Felicia (2014a), *Le religieux: aspects traductologiques*, Craiova, Editura Universitaria Craiova.
18. DUMAS Felicia (2018), *Le discours religieux orthodoxe en langue française. Approches linguistique, traductologique et anthropologique*, București, Pro Universitaria.
19. DUMAS, Felicia (2008), *Lexicologie française*, Iași, Casa Editorială Demiurg.
20. ECO Umberto (2006), *Dire presque la même chose – expériences de traduction*, Paris, Grasset et Fasquelle, traducere de Myriem Bouzaher.
21. GUIA Sorin (2014), *Discursul religios – structuri și tipuri*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza.
22. HERSLUND Michel (2003), *Aspects linguistiques de la traduction*, Pessac, Presses Universitaires de Bordeaux.
23. IRIMIA Dumitru (1999), *Introducere în stilistică*, Iași, Polirom.
24. IVĂNIȘ-FREŢIU Maria (2001), *Limba română și limbajul rugăciunii*, București, Anastasia.

25. JEANRENAUD Magda (2012), *La traduction. Là où tout est pareil et rien n'est semblable*, Bucarest, EST-Samuel Tastet Editeur.
26. JEANRENAUD Magda (2017) *Despre etica traducerii. Exerciții de traducere*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
27. LADMIRAL Jean-René, (1994), *Traduire: Théorèmes pour la traduction*, Paris, Gallimard.
28. LE TOURNEAU Dominique (2005), *Les mots du christianisme: catholicisme, protestantisme, orthodoxie*, Paris, Fayard.
29. LEDERER Marianne (1994), *La traduction aujourd'hui*, Paris, Hachette.
30. LEDERER Marianne (2014), *Translation. The Interpretative Model*, New York, Routledge, traducere de Ninon Larché.
31. LEVALOIS Christophe (2018), *Le christianisme orthodoxe face aux défis de la société occidentale*, Paris, Cerf.
32. LUNGU-BADEA Georgiana (2004), *Teoria culturemelor, teoria traducerii*, Timișoara, Editura Universității de Vest.
33. MARGOT Jean-Claude (1979), *Traduire sans trahir*, Lausanne, L'Age d'Homme.
34. MESCHONNIC Henri (1999), *Poétique du traduire*, Paris, Verdier.

35. MOUNIN Georges (1998), *Les problèmes théoriques de la traduction*, Paris, Gallimard.
36. MUNDAY Jeremy (2016), *Introducing Translation Studies. Theories and Applications*, London, Routledge.
37. MUNTEANU Eugen (2008), *Lexicologie biblică românească*, București, Humanitas.
38. NEWMARK Peter (2003), *A Textbook of Translation*, London, Longman.
39. NORD Christiane (1997), *Translating as a Purposeful Activity*, Manchester, St. Jerome Publishing.
40. OUSTINOFF Michaël (2003), *La Traduction*, Paris, Presses Universitaires de France.
41. PAPADOPOULOU G. Stilianou (2007), *Teologie și limbă*, Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, traducere de Constantin Băjău.
42. PYM Anthony (2012), *On Translator Ethics. Principles for mediation between cultures*, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, traducere de Heike Walker.
43. PYM Anthony (2014), *Exploring Translation Theories*, New York, Routledge.
44. REISS, Katharina (2014), *Translation Criticism – The Potentials and Limitations*, London and New York, Routledge, traducere de Erroll F. Rhodes.
45. RICŒUR Paul (2004) *Sur la traduction*, Paris, Bayard.

46. RICŒUR Paul (2005) *Despre traducere*, Iași, Polirom, traducere și studiu introductiv de Magda Jeanrenaud.
47. ROBINSON Douglas (2003), *Becoming a Translator: An Introduction to the theory and practice of translation*, London, Routledge.
48. ROSETTI Alexandru (1978), *Istoria limbii române. I. De la origini până în secolul al XVII-lea*, București, Editura științifică și enciclopedică.
49. TELEOACĂ Dana-Luminița (2005), *Terminologia religioasă creștină în limba română*, București, Editura Academiei Române.
50. TELEOACĂ Dana-Luminița (2008), *Limbaajul bisericesc actual între tradiție și inovație*, București, Editura Academiei Române.
51. TELEOACĂ Dana-Luminița (2016), *Semiotica discursului religios. Probleme de poetică, stilistică și retorică*, București, Editura Universității București.
52. VINAY Jean-Paul, DARBELNET Jean (1958), *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Paris, Didier et Montréal, Beauchemin.
53. VINAY Jean-Paul, DARBELNET Jean (1972), *Stylistique comparée du français et de l'anglais*, Paris, Didier.

Lucrări de referință:

1. Biblia sau Sfânta Scriptură, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2008.
2. BRANIȘTE Ene (2002), *Liturgică specială*, București, Nemira.
3. *Învățătură de credință ortodoxă*, Iași, Doxologia, 2009.

Dicționare:

1. BRANIȘTE Ene, BRANIȘTE Ecaterina (2001) *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Editura Diecezană.
2. BRIA Ion (1981) *Dicționar de teologie ortodoxă, A-Z*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.
3. CHARAUDEAU Patrick, MAINGUENEAU Dominique (2002) *Dictionnaire de l'analyse du discours*, Paris, Seuil.
4. CLUGNET Léon (1895) *Dictionnaire liturgique*, Paris, Alphonse Picard et Fils Editeurs.
5. *Dicționar neogrec-român*, București, Demiurg, 1996.
6. *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.

7. DUBOIS Jean, GIACOMO Mathée, GUESPIN Louis, MARCELLESI Christiane, MARCELLESI Jean-Baptiste, MEVEL Jean-Pierre (1994) *Dictionnaire de linguistique*, Paris, Larousse.
8. DUMAS Felicia (2010a) *Dicționar bilingv de termeni religioși român-francez*, Iași, Doxologia.
9. DUMAS Felicia (2010b) *Dictionnaire bilingue de termes religieux français-roumain*, Iași, Doxologia.
10. GORUNESCU Elena (2013a) *Dicționar francez-român*, București, Teora.
11. GORUNESCU Elena (2013b) *Dicționar român-francez*, București, Teora.
12. MINET Paula (1985) *Vocabulaire théologique orthodoxe*, Paris, Cerf.

Articole:

1. AFLOROAEI Ștefan (2013), „Despre pregătirea în vederea lecturii unei pagini de teologie” în *Perspective asupra textului și discursului religios*, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, pp. 161-172.
2. ALBIR Amparo Hurtado (1996), „La traduction: classification et éléments d’analyse” în *Meta*, nr. 413, pp. 366-377.

3. ALBIR Amparo Hurtado (2008), „Compétence en traduction et formation par compétences” în *TTR211*, nr. 1, pp. 17-64.
4. BEACCO Jean-Claude, MOIRAND Sophie (1995), „Autour des discours de transmission des connaissances” în *Langages*, nr. 117 pp. 32-53.
5. CHESTERMAN Andrew (2018), „Translation Ethics” în *Modern Translation Knowledge: Sources, concepts, effects*, nr. 142, Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, pp. 443-448.
6. CHIVU Gheorghe (2012), „Scrisul religios, componentă definitorie a culturii vechi românești” în [*Dacoromania. Serie nouă, XVII*](#), Cluj-Napoca, Editura Academiei, pp. 54-67.
7. DRUGAN Joanna, TIPTON Rebecca (2017) „Translation, ethics and social responsibility” în *The Translator*, 23:2, pp. 119-125.
8. DUMAS Felicia (2010), „Le français comme langue liturgique de l'Orthodoxie: l'absence des emprunts à l'anglais” în *Analele Științifice ale Universității Alexandru Ioan Cuza Secțiunea III, Lingvistică, tomul LVI, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 101-108.*
9. DUMAS Felicia (2010), „Quelques termes orthodoxes en roumain et leurs «possibles» équivalents français” în *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Fascicula XXIV. Lexic comun / lexic specializat*, Galați, Europlus, nr. 3, pp. 46-50.

10. DUMAS Felicia (2011), „Marques lexicales d’une identité de l’Orthodoxie d’expression française” în *Synergies Italie*, nr. 7, pp. 51-60.
11. DUMAS Felicia (2013), „La Liturgie Eucharistique de l’Eglise Orthodoxe et l’histoire de sa traduction en langue française” în *Meta*, vol. 58, nr. 3, pp. 542-555.
12. DUMAS Felicia (2013), „La terminologie religieuse orthodoxe en langue française et le dialogue multiculturel des communautés orthodoxes de France”, în *The Proceedings of the International Conference Literature, Discourse and Multicultural Dialogue. Section: Language and Discourse, 1*, Tîrgu-Mureş, Arhipelag, pp. 648-658.
13. DUMAS Felicia (2014b), „La dimension culturelle dans les traductions de littérature religieuse orthodoxe”, în *Atelier de traduction*, nr. 21, Suceava, Editura Universităţii Suceava, pp. 179-191.
14. DUMAS Felicia (2015), „Le traducteur des textes religieux orthodoxes et son autorité” în *Atelier de traduction*, Suceava, Editura Universităţii Suceava, nr. 24, pp. 79-91.
15. DUMAS Felicia (2017), „Le lexique roumain ancien: problèmes de traduction” în *Journal of Romanian Literary Studies*, nr. 12, Tîrgu-Mureş, Arhipelag, pp. 93-102.
16. DUMAS, Felicia (2008), „Traduire un texte roumain de spiritualité orthodoxe en langue française”, în *Atelier de traduction*, Suceava, Editura Universităţii Suceava, nr. 9, pp. 73-89.

17. GORDON Octavian (2011), „Metodologia traducerii textelor patristice în limba română – premisele unei traductologii patristice în spațiul românesc” în *Text și discurs religios*, nr. 3, Iași, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, pp. 75-83.
18. JAKOBSON Roman (1959), „On Linguistic Aspects of Translation”, în *On translation*, Cambridge, Harvard University Press, pp. 232-239.
19. LONG Jean-Etienne (2013), „Placide Deseille, une vie monastique en quête de la vraie lumière”, în *Lumière & Vie*, nr. 298, avril-juin, pp. 5-24.
20. MARINESCU Adrian (2005), „Observații de ordin general privind înțelegerea, traducerea și editarea (modernă a) textului patristic” în *Studii Teologice*, nr. 2, București, p. 152-190.
21. MAVRODIN Irina (2008), „Dénotation et conotation dans la traduction du discours religieux” în *Atelier de traduction*, nr. 9, Suceava, Editura Universității Suceava, pp. 33-36.
22. MOLINA Lucia, ALBIR Amparo Hurtado (2002), „Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functionalist Approach” în *Meta*, 47 (4), pp. 498-512.
23. NIDA A. Eugene (1959), „Principles of Translation as Exemplified by Bible Translating” în *On Translation*, vol. X, pp. 148-164.
24. OBROCEA Nadia (2007), „Acte de limbaj specifice limbajului religios românesc” în *Analele Universității de Vest*, vol. XLV, Timișoara, Editura Universității de Vest, Seria Științe Filologice, pp. 175-180.

25. OPREA Maria Otilia (2008), „Le traducteur «à genoux» - en marge de la Vie de Jésus de Francois Mauriac”, în *Atelier de traduction*, nr. 9, Suceava, Editura Universității Suceava, pp. 111-123.
26. OPREA Otilia Maria (2017), „Traduire Jean-Claude Larchet: la dynamique du transfert du sens et de l’esprit” în *Debating Globalization. Identity, Nation and Dialogue. Section: Language and Discourse*, pp. 141-153.
27. PORTARU Marius (2009), „Natura textului patristic, regula fidei a traductologiei patristice” în *Studii Teologice*, nr. 3, pp. 131-175.
28. PYM Anthony (2001), „The Return to Ethics in Translation Studies” în *The Translator*, nr. 7 (2), pp. 129-138.
29. Rodica Zafiu (2001), „Arhaism și inovație în limbajul religios” în *Diversitatea stilistică în limba română actuală*, București, Editura Universității București.
30. ROLET Serge (2012), À propos de la «traduction des cultures» în *Revue des études slaves*, tomul 83, nr. 2, p. 883-894.
31. STANCIU-ISTRATE Maria (2013), „Slava veche și slavona românească”, în *Lucrările celui de-al cincilea Simpozion Internațional de Lingvistică*, București, 27-28 septembrie, pp. 390-398.
32. TELEOACĂ Dana-Luminița (2011), „Repere ale definirii discursului religios ca „discurs specializat” în [Text și discurs religios, III](#). Secțiunea *Retorica discursului religios*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, pp. 207-218.

33. TELEOACĂ Dana-Luminița (2012), „Conservatisme et expressivité dans la littérature religieuse. Quelques repères dans la définition d’un style scientifique (didactique) au niveau religieux” în *Biblicum Jassyense*, 3, Iași, Centrul de Studii Biblico-Filologice, pp. 55-79.

34. THIEBERGER Richard (1972), „Le langage de la traduction” în *Langages*, nr. 28, p. 75-84.

Sitografie:

www.aeof.com

www.dex.ro

www.eof.fr

www.erudit.org

www.larousse.com

www.lerobert.com

www.orthodoxie.com

www.persee.fr